

ПОРЯДОК УПРАВЛІННЯ АКЦІОНЕРНИМИ ТОВАРИСТВАМИ

Процеси управління мають місце там, де відбувається спільна діяльність людей для досягнення певних цілей. В найзагальнішому вигляді управління можна визначити як комплекс необхідних засобів впливу на групу, суспільство або його окремі ланки з метою їх упорядкування, збереження якісної специфіки, вдосконалення і розвитку [1, с.12].

Розрізняють управління в технічних системах (нежива природа, технічне управління), управління в біологічних системах (жива природа, біологічне управління), управління в соціальних системах (управління в суспільстві, соціальне управління). Всі три види управління пов'язані між собою. В сфері соціального управління можна розглядати управління суспільством, державне управління, управління в громадських організаціях, управління виробництвом, управління господарськими товариствами та ін.

Господарські товариства можуть бути створені у формі повного товариства, командитного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або додатковою відповідальністю, акціонерного товариства (ст.113 Цивільного кодексу України – далі ЦК України) [2].

Метою нашої статті є порядок управління в акціонерних товариствах. Захист прав та інтересів акціонерів, інших юридичних та фізичних осіб тягне за собою необхідність формування чіткої структури управління акціонерним товариством і його правового забезпечення.

Акціонерне товариство (АО) представляє собою корпоративне утворення, що створюється та діє згідно із Законом України «Про господарські товариства» [3]. Корпоративний принцип організації акціонерного товариства означає, що управління акціонерним товариством здійснюється його органами, а не просто акціонерами. Із цього випливає важлива практична обставина: рішення виходять виключно від органу управління акціонерного товариства, а не від конкретних осіб, і відповідно акціонери можуть здійснювати свої права на участь в управлінні компанії тільки в рамках тих органів, в які вони безпосередньо входять, і тільки в тій мірі, в якій це передбачено законодавством та локальними нормативними актами акціонерного товариства. Зазначені норми визначають способи реалізації та механізми захисту прав акціонерів, в тому числі по управлінню суспільством, при цьому окреслюють сферу такого управління. Множинність учасників в акціонерних товариствах і пов'язане з цим відокремлення капіталу-власності та капіталу-функції тягнуть за собою необхідність формування чіткої структури управління акціонерним товариством та його правового забезпечення.

Ст.152 ЦК України визначає поняття акціонерного товариства. Акціонерним є товариство, статутний капітал якого поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості.

Статут акціонерного товариства, що є локальним нормативним актом, розробляється на підставі законодавства України та затверджується власниками майна – установчі збори. Статут акціонерного товариства відобра-

жає склад та компетенцію органів товариства, порядок прийняття ними рішень, включаючи перелік питань, з яких необхідна кваліфікована більшість голосів, порядок внесення змін в засновницькі документи та порядок реорганізації (припинення) та ліквідації товариства, а також інші відомості згідно з вимогами діючого законодавства України.

У локальних нормативних актах акціонерні товариства повинні конкретизуватись диспозитивними нормами Закону України «Про господарські товариства», передбачатися механізми реалізації законодавчих розпоряджень, усуватися проблеми правового регулювання, що є в законодавстві та інших нормативних актах. Такими локальними актами, крім статуту, можуть бути «Регламент загальних зборів акціонерів», положення «Про спостережну раду», «Про ревізійну комісію», «Про правління» та ін.

Закон України «Про господарські товариства» передбачає наступну структуру управління акціонерним товариством:

- 1) загальні збори акціонерів;
- 2) рада акціонерного товариства (наглядова рада);
- 3) виконавчий орган – правління.

Стаття 159 ЦК України присвячена *загальним зборам акціонерів*, що є вищим органом акціонерного товариства. У загальних зборах мають право брати участь усі його акціонери незалежно від кількості і виду акцій, що їм належать. Акціонери (їхні представники), які беруть участь у загальних зборах, реєструються із зазначенням кількості голосів, що їх має кожний акціонер, який бере участь у зборах. До виключної компетенції загальних зборів акціонерів належить:

- 1) внесення змін до статуту товариства, у тому числі зміна розміру його статутного капіталу;
- 2) обрання членів наглядової ради, а також утворення і відкликання виконавчого та інших органів товариства;
- 3) затвердження річної фінансової звітності, розподіл прибутку і збитків товариства;
- 4) рішення про ліквідацію товариства.

До виключної компетенції загальних зборів статутом товариства і законом може бути також віднесене вирішення інших питань. Питання, віднесені законом до виключної компетенції загальних зборів акціонерів, не можуть бути передані ними для вирішення іншим органам товариства. Порядок голосування на загальних зборах акціонерів встановлюється законом. Акціонер має право призначити свого представника для участі у зборах. Представник може бути постійним чи призначеним на певний строк. Акціонер має право у будь-який момент замінити свого представника у вищому органі товариства, повідомивши про це виконавчий орган акціонерного товариства. Рішення загальних зборів акціонерів приймаються більшістю не менш як у 3/4 голосів акціонерів, які беруть участь у зборах, що: 1) внесення змін до статуту товариства; 2) ліквідації товариства.

З інших питань рішення приймаються простою більшістю голосів акціонерів, які беруть участь у зборах. Загальні збори акціонерів скликаються не рідше одного разу на рік. Позачергові збори акціонерів скликаються у

разі неплатоспроможності товариства, а також за наявності обставин, визначених у статуті товариства, та в будь-якому іншому випадку, якщо цього вимагають інтереси акціонерного товариства в цілому. Порядок скликання і проведення загальних зборів, а також умови скликання і проведення позачергових зборів та повідомлення акціонерів встановлюються статутом товариства і законом.

Стаття 160 ЦК України стосується положень про наглядову раду акціонерного товариства, де зазначено, що в акціонерному товаристві може бути створена наглядова рада акціонерного товариства, яка здійснює контроль за діяльністю його виконавчого органу та захист прав акціонерів товариства. Випадки обов'язкового створення в акціонерному товаристві наглядової ради встановлюються законом.

Приймається один нормативний акт, в даному випадку Цивільний кодекс України, котрий замінює термін «спостережної ради» на термін «наглядова рада» акціонерного товариства, але без уваги законодавця залишається сам Закон України «Про господарські товариства», де заміни термінів не спостерігається, тому на практиці виникають протиріччя. Тому пропонується: або визначитись, яким же терміном користуватись, або ототожнити ці терміни, тобто поставити між ними знак рівності. Щоб уникнути плутанини, у нашій статті будемо використовувати термін «наглядова рада акціонерного товариства (спостережна рада)».

Наглядова рада акціонерного товариства (спостережна рада) є органом, який представляє інтереси акціонерів у перерві між проведенням загальних зборів і в межах компетенції, визначеної статутом, контролює і регулює діяльність правління.

В акціонерному товаристві, яке налічує понад 50 акціонерів, створення наглядової ради акціонерного товариства (спостережної ради) є обов'язковим.

Статутом акціонерного товариства або за рішенням загальних зборів акціонерів на наглядову раду акціонерного товариства (спостережну раду) може бути покладено виконання деяких функцій, що належать до компетенції загальних зборів. Питання, віднесені статутом акціонерного товариства до виключної компетенції наглядової ради акціонерного товариства (спостережної ради), не можуть бути передані на вирішення виконавчих органів товариства.

Кабінетом Міністрів України 19 липня 1993 р. затверджено Положення про спостережну раду [4], яке поширюється на акціонерні товариства, створені у процесі корпоратизації державних підприємств та закритих акціонерних товариств. Цим актом, по-перше, визначено склад наглядової ради акціонерного товариства (спостережної ради). Це представники засновника, акціонерів (крім членів правління), уповноважені представники обслуговуючих банківських установ, є представники трудових колективів, органів приватизації. Щодо інших суб'єктів (без участі держави) визначення складу наглядової ради акціонерного товариства (спостережної ради) належить до компетенції самих товариств. Якщо товариство віднесено до категорії монополістів, до наглядової ради акціонерного товариства (спо-

стерезної ради) може входити представник Антимонопольного комітету. По-друге, персональний склад ради в акціонерному товаристві, створеному шляхом корпоратизації, формується зверху: за пропозицією засновника (міністерства, іншого уповноваженого органу) його затверджують Мінфін, Мінекономіки, Фонд державного майна України (їх спільна постійна комісія). Призначена зверху рада діє до перших загальних зборів акціонерів, які скликаються після прийняття про приватизацію майна товариства. Перші збори обирають нову наглядову раду акціонерного товариства (спостережну раду).

Функції наглядової ради акціонерного товариства (спостережної ради) поділяються на контрольні у сфері управління та контрольні у сфері господарської діяльності товариства. У першій сфері рада затверджує голову правління (якщо це не директор корпоратизованого державного підприємства), за його поданням – членів правління, аналізує дії правління щодо управління товариством. У другій сфері рада розглядає й аналізує звіти правління, ревізійної комісії товариства; аналізує дії правління щодо реалізації інвестиційної, технологічної та цінової політики, додержання товариством номенклатури товару (послуг); є ініціатором позачергових ревізій та аудиторських перевірок господарських і фінансових результатів роботи товариства; погоджує операції товариства щодо розпорядження майном на визначену статутном суму; вносить засновнику і зборам пропозиції з питань діяльності товариства. Рада не має права втручатися в оперативні дії товариства.

Для виконання контрольних функцій рада наділена правом отримувати інформацію про діяльність товариства; заслуховувати звіти правління та посадових осіб з окремих питань їхньої діяльності; припиняти повноваження тих членів правління, яких затверджує; залучати до аналізу окремих питань експертів.

Формою роботи ради є засідання (правомочні за наявності на них 2/3 членів ради), на яких приймаються рішення більшістю голосів (вирішення за рівності є голос голови). Засідання проводяться щоквартально. Позачергові засідання ради можуть бути скликані на вимогу голови ради, правління та третини членів ради.

У межах повноважень члени ради як посадові особи товариства несуть відповідальність за додержання інтересів держави, акціонерів.

Рада підзвітна засновникові (у процесі корпоратизації) і зборам. Вона подає їм річний звіт про свою роботу. Якщо ці органи визнають роботу ради незадовільною, вони подають комісії пропозиції про зміни у складі ради. Утримується рада за рахунок товариства.

Як зазначалося, контроль за фінансово-господарською діяльністю правління акціонерного товариства здійснює ревізійна комісія, яка обирається з числа акціонерів.

Членами ревізійної комісії не можуть бути члени правління, наглядової ради акціонерного товариства (спостережної ради) та інші посадові особи.

Порядок діяльності ревізійної комісії та її кількісний склад затверджують загальні збори акціонерів згідно зі статутном товариства.

Перевірки фінансово-господарської діяльності правління ревізійна комісія проводить за дорученням загальних зборів, наглядової ради акціонерного товариства (спостережної ради), з її власної ініціативи або на вимогу акціонерів, які володіють у сукупності більш як 10 відсотками голосів. Ревізійній комісії акціонерного товариства мають бути подані всі матеріали, бухгалтерські або інші документи та особисті пояснення службових осіб на її вимогу.

Ревізійна комісія доповідає про результати проведених нею перевірок загальним зборам акціонерного товариства або наглядовій раді акціонерного товариства (спостережній раді).

Члени ревізійної комісії мають право брати участь з правом дорадчого голосу у засіданнях правління.

Ревізійна комісія за річними звітами та балансами складає висновок. Без висновку ревізійної комісії загальні збори акціонерного товариства не вправі затверджувати баланс.

Ревізійна комісія зобов'язана вимагати позачергового скликання загальних зборів акціонерів у разі виникнення загрози істотним інтересам акціонерного товариства або виявлення зловживань, вчинених посадовими особами.

Функції і компетенція правління. Стаття 161 ЦК України зазначає, що виконавчим органом акціонерного товариства, який здійснює керівництво його поточною діяльністю, є правління або інший орган, визначений статутом. Виконавчий орган вирішує всі питання діяльності акціонерного товариства, крім тих, що віднесені до компетенції загальних зборів і наглядової ради товариства, зокрема (внесення змін до статуту товариства; затвердження річних звітів діяльності товариства; звітів та висновків ревізійної комісії; створення, припинення та ліквідація дочірніх підприємств, філій та представництв, затвердження їхніх статутів та положень; прийняття рішення про припинення діяльності товариства, призначення ліквідаційної комісії, затвердження ліквідаційного балансу). Виконавчий орган є підзвітним загальним зборам акціонерів і наглядовій раді акціонерного товариства та організовує виконання їхніх рішень. Виконавчий орган діє від імені акціонерного товариства у межах, встановлених статутом акціонерного товариства і законом. Виконавчий орган акціонерного товариства може бути колегіальним (правління, дирекція) чи одноособовим (директор, генеральний директор).

Роботою правління керує голова правління, який призначається або обирається відповідно до статуту товариства. Голова правління акціонерного товариства має право без довіреності здійснювати дії від імені товариства. Статутом може бути надано право представництва без довіреності і членам правління. Голова правління організує ведення протоколів засідання правління. Книга протоколів має бути у будь-який час надана акціонерам. На їх вимогу видаються засвідчені витяги з книги протоколів.

Отже, підводячи підсумки вищезазначеного, можна сказати, що господарські функції і права акціонерного товариства як суб'єкта права у правовідносинах реалізують його органи управління. Акціонерне товариство є

підприємством з найбільш складною управлінською структурою, що обумовлено так званою акціонерною власністю, тобто тим, що акціонерне товариство є об'єктом і суб'єктом права колективної власності акціонерів, права на частки якої, за загальним правилом, є трансферними, можуть вільно передаватися ними іншим особам.

Відомо, що розвиток вітчизняного підприємництва потребує удосконалення цілого ряду законодавчих і нормативних актів із питань діяльності акціонерних товариств та корпоративного управління у цілому. Тому практичне застосування законодавчої бази різними суб'єктами цивільно-правових відносин в умовах її неоднозначного розуміння виявляється не завжди простою справою.

Список літератури: 1. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України : теорія, досвід, шляхи удосконалення. Х., 1999. 2. Цивільний кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України 16.01.2003 р. № 435-IV; із змінами та доповненнями станом на 19 червня 2003р. // ГУ. 2003. 12 березня (№45-46), 13 (№47-48) березня. 3. Закон України від 19.09.1991 р. «Про господарські товариства» // ВВР України. №49. Ст.682 (з наступними змінами та доповненнями). 4. Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. 1993. №8. 5. Господарський кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України 16.01.2003 р. № 436-IV // ГУ. 2003. 14 березня (№49-50).

Надійшла до редколегії 05.06.04

О.С. Самойлова

КОНФІДЕНЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ, ЩО Є ВЛАСНІСТЮ ДЕРЖАВИ, ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ

Створення інформаційного суспільства в Україні сприяє подальшому підвищенню ролі інформації, удосконаленню її змісту, що підкреслює товарну цінність інформації. У зв'язку з цим збільшується потреба правового регулювання обігу інформації, а також правового захисту інформації.

Законодавці врахували потреби нашого часу в захисті інформації і у Кримінальному кодексі 2001 р. передбачили кримінальну відповідальність за такий злочин, як передача чи збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, котра є власністю держави (ст.330). Предметом указанного злочину є конфіденційна інформація, що є власністю держави.

Метою даної статті є доведення того, що інформація може бути визнана предметом злочину, а також розгляд такого специфічного предмета злочину, як конфіденційна інформація, що є власністю держави.

Одним з першочергових завдань регулювання обігу інформації є охорона суспільних відносин, які виникають в інформаційній сфері. Можна припустити, що предметом злочинів, які посягають на такі інформаційні відносини, є інформація. Для того, щоб визнати інформацію предметом злочину, вона повинна мати ознаки, які притаманні всім предметам злочинів, указаним в кримінальному законі: по-перше, предмет злочину – це речі (цінності) матеріального світу, по-друге, предмет злочину є матеріальним приводом існування певних суспільних відносин, по-третє, предмет злочи-